

ZUSAMMENFASSUNG

Es ist der überarbeitete Vortrag bei der Tagung über das Collegium pro musica sacra anlässlich des 25. Jahres seiner Tätigkeit (Zagreb, den 17 Mai 1997). In sieben Teilen schreibt der Autor über folgende Themen, die sich teilweise überschneiden: 1. Musik im allgemein, 2. Die geistliche Musik, 3. Das Profane und Geistliche, 4. Die Schönheit und Güte, 5. Liturgie im allgemeinen, 6. Die liturgische Musik, 7. Poetik der Liturgie und liturgische Musik.

BILJEŠKE:

1. Usp. Golenić, J. S. Osnove glazbene estetike, u: Razni autori. *Crkvena glazba*. Priručnik za bogoslovna učilišta, Zagreb 1988., 82.
2. Usp. isto.
3. Usp. Brajičić, R. *Temeljne misli o sakramentima* (cikl.), Zagreb 1976, 13.
4. Wiora, W. *Die vier Weltalter der Musik*, Stuttgart 1961, 118-119 (nav. prema: I. Supićić, *Estetika evropske glazbe*. Povijesno tematski-aspekti, Zagreb 1978, 211-212).
5. Isto.
6. Svoje estetske ideje Platon iznosi u dijalozima: *Simpozij, Fedra, Fileb, Politea*.
7. Usp. *Summa theologiae* I/II q.27 a.1 ad 3, te u I q.5 a.4 ad 1.
8. Svoje estetske ideje, kao i njihov odnos prema etičkom donosi Kant u djelu *Kritika rasudne moći*.
9. Usp. Supićić, I. *Estetika evropske glazbe*. Povijesno-tematski aspekti, Zagreb 1978., 211.
10. Marsili, *Theologia liturgica*. De nomine et conceptu liturgiae. Romae 1968, 87.
11. O toj raznovrsnoj Kristovoj pristutnosti izvrsno govori *Uredba o svetom bogoslužju* II. vatikanskog sabora (SC 7).
12. Usp. M. Kirigin, *Konstitucija o svetoj liturgiji Sacrosanctum Concilium*, Zagreb 1985, 377.
13. Usp. Kirigin, M. nav. dj., 378-379.
14. Kirigin, M. nav. dj., 379-380.
15. Usp. Golenić, J. S. nav. članak, 83.

Teološko-liturgijski temelji glazbenih izraza u liturgijskim slavljinama*

Achille M. Triacca:
Prijevod: Ivan Šaško

SADRŽAJ:

1. PREMISE ILI GLAVNA NAČELA ZA RAZUMIJEVANJE TONALITETA GLAZBENIH IZRAZA UNUTAR LITURGIJSKOGA KONTEKSTA: 1.1. *Od ljubavi slave i 'hosanantne' unutartrajstvene slave ljubavi do njihove ikone: 'liturgijske zajednice' – koji načini (modaliteti)?*; 1.2. *Od unutartrajstvenoga dijaloga k dijalogu Tro-jednoga Boga i zajednice: koji tonaliteti?*; 1.3. *Od dijaloga ljubavi za slavu k slavljeničko-znakovnom dijalogu: koji kontekst?*; 1.3.1. *Četiri značajke*; 1.3.2. *Četiri cilja*; 2. VI STE KRISTOVI: ŠTOVIŠE, VI STE KRIST SAM: 2.1. *Kristovski se događaj produžuje u kršćanskim događajima (događajima kršćana)*; 2.2. *Kristova služba (munus) je u odnosu s ministerijalnim službama (munera) koje su nazočne u zajednici*; 3. GLAZBA I PJEVANJE TOLIKO SU VIŠE IZRAZI UMJETNOSTI, SVETOSTI, SAKRALNOSTI, KOLIKO SU VIŠE VEZANI UZ SINTONIJU, SINERGIJU I EMPATIJU S DUHOM SVETIM: 3.1. *Od nevidljivoga dara Duha Svetoga do vidljive pjevačke i glazbene ministerijalnosti*; 3.1.1. *Strukturirana zajednica*; 3.1.2. *Liturgijska zajednica, promatrana u sebi samoj*; 3.2. *Mnogovrsnost ministerijalnosti, jedinstvo za zajednicu i ujedinjenje za zajedništvo*; 3.3. *Pjevanje i glazba kao tvorničimbenici i izraz liturgijske zajednice polariziraju djelovanje Duha*; 4. DOKSOLOGIJA: DUŠA PJEVAČKO-GLAZBENIH IZRAZA.

U svakom se kulturalnom razdoblju tražilo od mjero-davnih u pitanjima *de re musicali*, da na najprikladniji način razriješe teškoću o tomu koji bi to pjevani ili zvukovni izričaji bili najdostojniji za bogoslužna slavlja. Povjesničar bi liturgijskih slavlja mogao pristupiti rješavanju ovoga problema iznoseći teorije i prakse različitih središta melodičkih i melodijskih (*melica e melodicca*) iskustava koja se odnose na različite obrede Istoka i Zapada, jučer i danas. Iz njihovih istraživanja jasno se vidi da se različita monodičko-liturgijska iskustva tije-

* Ovo je prijevod predavanja koje je prof. A. M. Triacca održao na prošlogodišnjem susretu *Tre Giorni di Formazione liturgico musicale (Tri dana liturgijsko-glazbene izgradnje)* u Rimu. Članak je objavljen u tri susljedna broja u *Bollettino Ceciliano* (8/9 [1996] str. 195-205; 10 [1996] str. 227-235; 11 [1996] str. 259-264). Kao prevoditelj ujedno se ispričavam zbog nemogućnosti prericanja na hrvatski onih izričaja koje pisac u svojoj erudiciji i izvornosti veže u lanac misli i postavki. Stoga, neka svaki vid nedostataka ne bude prosuđen preoštrim kriterijima. Pri tom mislim osobito na nedosljednost, kada, prema nahođenju, trajni binom 'canto e musica' prevodim jedanput kao 'pjevanje i glazba', a drugi put kao 'pjevanje i sviranje', u nadi da nisam loše protumačio nakanu pisca. (I.Š.)

Rukopisi

za Sv. Ceciliju br. 4/1997
primaju se u Uredništvu
do 15. studenoga 1997.

kom stoljeća raslojavaju na takav način da pojedini obredi, s posebnim glazbenim odabirom pokreću istu stvarnost "liturgiju, uvijek istu, jučer i danas" (usp. *Heb* 13,8). Iako konkretni glazbeni izrazi u sebi sadrže doprinose koji se, već prema različitim liturgijama, mogu datirati i opisati unutar kulturalnih okvira, u stanovitom u trenutku, označeni posebnim obilježjima kao i međusobnim razmjenama iskustava mjesnih Crkava, s prenošenjem vlastitih dosega na glazbeno-pjevačkom polju značili, i na taj način, njihovo međucrkvveno zajedništvo.

Sada je očito da prema rasporedu ova tri dana glazbene formacije, i prema onomu što organizatori očekuju od ovoga prinosa, ne treba toliko istraživati raznolikost pjevačkih i zvukovnih oblika koji se koriste u različitim liturgijama tijekom stoljeća, koliko treba posebice istaknuti važnost njihovih teološko-liturgijskih temelja.

Zapravo nakon priziva na neke *premise* praktične naravi koje, između ostaloga, omeđuju ovu raspravu u prikladnim okvirima, bitno će se dodirnuti četiri područja. Posljednje će poslužiti ujedno i kao zaključak, kao što prvo područje tvori temelj onoga što se izlaže.

1. PREMISE ILI GLAVNA NAČELA ZA RAZUMIJEVANJE TONALITETA GLAZBENIH IZRAZA UNUTAR LITURGIJSKOGA KONTEKSTA

Polazim od tri premise povezane s jednom cjelinom razloga i motivacija oko kojih se okreću teološko-liturgijski argumenti koji će se kasnije istaknuti kao temelji onoga što valja reći unutar ovoga zborovanja.

(1) Ne može se uvijek i svugdje reći sve ono što zavređuje da bude rečeno. Drugim riječima: niti se uvijek može, niti se mora krenuti *ab ovo*. Potrebno je ući *in medias res*. Upravo zbog toga, imajući na umu ciljeve ovoga skupa, podsjećam da se sve što će biti rečeno nalazi "unutar liturgijsko-slavljeničkoga konteksta". Odatle dolazi i nužnost polazišta od napomene da se koordinate teorije (*teoresi*) i prakse, prizvane kako bi se razumjelo pjevanje i glazba, trebaju tražiti u pojmu-stvarnosti koja je povezana sa slavljenjem. Ovaj se posljednji pojam ne smije shvatiti u uobičajenom smislu kojega donose talijanski rječnici, već prema liturgijskom shvaćanju. U talijanskom jeziku glagol *celebrare* obilježen je slijedećim značenjima: "javno hvaliti, pismeno ili usmeno, neku osobu, činjenicu; slaviti rođendane, građanske događaje i slično; učiniti nešto prema određenim pravilima; ispuniti neku zadaću ili službu prema unaprijed uređenom planu." (Slično se može ustvrditi i za odgovarajući hrvatski pojam. *Op. pr.*)

(2) Suprotno tomu *celebrare* ('slaviti') unutar i s vlastitim obilježjem kršćanske liturgije označaje djelovanje koje je istovremeno i božansko-ljudsko, čujno-vidljivo s nevidljivim i nečujnim elementima; zemaljsko i nebesko; djelatno (aktivno) i kontemplativno. '*Slaviti*'

uključuje mnogostruku prisutnost osoba koje međusobno djeluju. Prije svega treba spomenuti tri božanske Osobe koje djeluju zajedno s vjernicima skupljenim u zajednicu; zatim sami pojedini vjernici međusobno u zajedništvu s čitavom Crkvom kako bi ostvarili odgovor Jedno-Trojnog (i Tro-Jednomu) Bogu.

U tom je smislu *celebrare* vrhunac djelovanja (čina) koje na taj način nije samo vremensko i prostorno, jer se može opisati u prostorno-vremenskim dimenzijama, već i nadvremensko (metavremensko) i nadprostorno (metaprostorno), jer nadilazi bilo koju prostornu i vremensku koordinatu, a u isto vrijeme posvema je uronjeno u određeno vrijeme i prostor. S koordinatama koje obilježavaju "liturgijsko-kršćansko slavlje" zbiljnost pjevanja i glazbe postaju čitljive i shvatljive liturgijskim govorom koji poprima osobitu vrijednost.

(3) Upravo u *hic et nunc* liturgijskoga slavlja glazba i pjevanje dobivaju nova i obuhvatnija značenja različitih elemenata koje, ako su dobro raščinjani i nakon što su analizirani, treba promatrati u skladnom i skladajućem jedinstvu. Primjerice, poznato je da se svaki puta, kada se slavi, ostvaruje u potpunom ispunjenju djelo otkupljenja. U ritmovima i događanjima vremena, liturgija slavljenjem ponovno oživljuje otajstva spasenja. Unutar slavljeničkoga okvira, glazba i pjevanje – promatrani kao glasovni i umjetnički izričaj koji tvore samo slavlje – uključeni su kako bi pridonijeli ostvarenju otkupiteljskoga djela. Svako liturgijsko slavlje – u kojemu su *ritus, preces, cantus, musica* izričaji za njezino ostvarenje – ponovno ostvaruje *hapax* (jedinstvenost) povijesno-spasenjskoga događaja. Kao 'događaj koji se dogodio' on je neponovljiv. Kao događaj 'spasenja' on je 'ponovno posadašnjen' (*re-praesentatus*), tj. posadašnjen je u liturgijskoj zajednici koja ga s Kristom, u Kristu i po Kristu ponavlja, ponovno čini, ponovno predstavlja Ocu u snazi Duha Svetoga. Između *hapax* (=jednom zauvijek; povijesno-spasenjski) i *osákis* (=svaki put kada; otajstveno-sakramentalno-spasenjski) spasenje se 'upoviješnjuje' u trajnom ostvarenju. Ono se ostvaruje u slavljeničkom dijalogu koje se događa između Troosobnoga Boga i vjernika okupljenih u Crkvi (*ecclesia*). Iz toga prvoga načina, modaliteta, 'pjesmu i glazbu' treba čitati u slavljeničkom ključu koji im pridaje posebne modalitete s posebnim djelatnim tonalitetima. Niti jedni niti drugi ne mogu se izostaviti ako se ne želi krivotvoriti narav pjevanja i glazbe u liturgijskomu slavlju.

* * *

Upravo se pozornošću na činjenicu da je u slavlju riječ o spasenju na djelu daje opravdanje za tri temeljna pitanja koja se sada postavljaju na takav način da se traženjem odgovora na njih mogu postići modaliteti (načini) i tonaliteti kojima su zahvaćeni glazbeni izrazi u slavlju.

1.1. *Od ljubavi slave i 'hosanantne' unutartrajstvene slave ljubavi do njihove ikone: 'liturgijske zajednice' – koji načini (modaliteti)?*

U svojoj *Homiliji novokrštenima na temelju psalma 41*, Jeronim kaže da je "otajstvo Trojstva trostruki izvor Crkve (*Ecclesia*)". Otac koji zove, te prisutnosti Krista i Duha, u liturgijsku zajednicu unose dinamizme koji je oblikuju na njihovu sliku (=eikôn). Iz toga slijedi da je svaka liturgijska zajednica vidljiva slika nevidljivoga unutartrajstvenoga života. U tom posljednjem postoje dvije datosti koje sažimlju ono bitno tvorbeno: *ljubav* (*1Iv* 4,8.17) i *slava* koje si od vječnosti međusobno pridaju tri božanske Osobe (usp. "Slava Ocu i Sinu i Duhu Svetomu, kako bijaše [jest; bit će] na početku..."). U liturgijskoj zajednici, ako je vjerodostojna ponavljano se nalazi baš isti 'cliché', dakako, na ljestvici koja je beskonačno sužena i smanjena, ali noseći otisak božanskih Osoba i ujedno su one te koje ga podržavaju.

Spojnicu koja drži zajedno članove liturgijske zajednice tvore vezovi kršćanske 'ljubavi', imajući za cilj dati slavu božanskim Osobama bogoštovljenjem u Duhu i Životu. Zbog činjenice koju je naglasio i sveti Augustin (*Govor* 71,20,33) kada kaže da je Crkva (*Ecclesia*) okupljena u jedinstvu Duha, jer je *On societas* (zajedništvo) iz kojega proizlazi *societas unitatis Ecclesiae Dei* (zajedništvo jedinstva Crkve Božje), ukoliko se ovdje žele objasniti načini (modaliteti) koje glazba i pjevanje poprimaju unutar slavlja, mogu se spomenuti slijedeće posljedice. Iako su danas mnogi skloni razlikovati glazbu-pjevanje i slavlje kao dvije zasebne stvarnosti, slična se vizija ne može usvojiti. Da bi to učinili oni prizivaju vlastite tonalitetne jednoga i drugoga. Premda se to u teoriji događa, u stvarnosti se to bez sumnje ne može potvrditi. Zapravo, ciljevi liturgijskoga slavlja i ciljevi glazbe i pjevanja u slavljenučkome su događaju isprepleteni s onim liturgijskim. Stoga je razumljivo ovih sedam posebnih načina (modaliteta) na koje se ovdje smjera:

- Unutartrajstveno pjevanje hvale i slave "Ocu i Sinu i Duhu Svetomu kako bijaše na početku" u slavlju se sada ostvaruje "u vijeku vjekova". *Caelicum carmen* postaje *ecclesiae carmen*; *divinum carmen* se mijenja u *divinum-humanum carmen*.
- Kao što se u liturgijskoj zajednici zrcali Trojstvo, toliko da zajednica postaje životna ikona unutartrajstvenih dinamizama i vizibilizacija nevidljivoga i čujnost nečujne slave ljubavi i slaviteljskoga (glorifikacijskoga) *agape*, tako i pjevanje i glazba u liturgijskomu slavlju bivaju zahvaćeni moći djelatnih snagâ (virtualnosti) koje se ne mogu zanemariti.
- Svaki zvuk (sviranje-pjevanje) koji dohvaća neku osobu, onoga trenutka kada ga je ta osoba prihvatila, tvori poruku koja znači. No, ako je ta osoba vjernik, a zvuk je bitni dio slavlja, on po svojoj naravi postaje pojačana poruka, štoviše zvuk kojega treba trajno sve više pojačavati, jer je nositelj poruke koja je po svojoj naravi

ispunjena različitim značenjima. Neke od njih kanimo naznačiti u daljnjoj razradi.

- Pjevanje i glazba u slavlju su ispunjeni posvetnom (ili silaznom) dimenzijom. Oni su odjek pjevanja i glazbe koje su *caelestiales*. Zbog toga se trebaju izvesti na uzvišen i umjetnički način, kako to priliči njihovom božanskom izvorištu. Onako kako se u slavlju sluša naviještena Božja riječ tako se sudjeluje i na ostalim gestualnim, molitvenim, glazbenim i drugim izričajima koji su – po svojoj naravi – svjedoci božanske etiologije i teleologije.
- Prema poznatom izričaju koji je ukorijenjen u prvim stoljećima kršćanstva, vjernik treba nastojati dobro pjevati svojim glasom. Još više, ono što pjeva ustima treba odjekivati u srcu, kako bi ono što pjeva srcem pronašlo svoje ostvarenje u životu. Drugim riječima rečeno, s glazbenim je i pjevačkim izričajima, unutar slavljenučkolo-liturgijskoga konteksta, srasla *dimenzija zauzetosti* (ili obvezujuća dimenzija), jer su oni usmjereni prema progresivnoj preobrazbi u životu vjernika u život duhovnoga prinosa, bogoslužja u Duhu i Životu.
- Zvukovni su izričaji u liturgijskomu slavlju obilježeni snagama (virtualnostima) koje proizlaze iz vjere, pomoću koje se razumije samo slavlje kao dvojadi, bivalentni (ljudsko-božanski; vidljivo-nevidljiv; katafatično-apofatički; zemaljsko-nebeski; itd.), štoviše plurivalentni događaj. Po samoj naravi onoga što se slavi – te, dakle, na temelju onoga što je uključeno u slavlje – i sviranje i pjevanje zahvaćeni su *dimenzijom javnoga ispovijedanja vjere* (homologetska ili ispovjedna dimenzija).

Kao posljedica toga, bogoslužna ili kulturna (uzlazna) dimenzija najznačajniji je način (modalitet) pjevanja i glazbe, modalitet do kojega slavljenjem treba doprijeti. U slavljenučkome se ozračju, ako se ne pjeva i ne svira u perspektivi vjere, ne može vršiti eklezijalno (crkveno) bogoslužje. Pogledajmo paralelu između Božje riječi i stvarnosti glazbe-pjevanja. Riječ Božja – prema *Iz* 55,10-11 – dolazi k nama, odjekuje u srcu, proširuje se i osobu vjernika dovodi do plodnoga 'titranja' (vibriranja) sa svim njegovim sposobnostima i vraća se natrag Bogu, ispunjena razlozima zbog kojih je poslana. Riječ na neki način nestaje. Postoje samo njezini učinci.

Jednako je tako sa zvukom i pjesmom. Njihova je 'visina, jačina, obojenost' shvaćena tako da postignu učinak pjevanja *sa srcem, od srca* i pjevanja *srca*, odnosno čitave osobe. Tada nestaju sredstva za postizanje cilja: Božja slava i slava Bogu.

1.2. *Od unutartrajstvenoga dijaloga k dijalogu Trojednoga Boga i zajednice: koji tonaliteti?*

Liturgijska se zajednica treba prepoznati, otkriti (ili/i se treba otkriti) sve više kao 'interlokutorna' zajednica Trojednoga Boga. I opet navodim Augustina koji u svojemu

Govoru 71 (poglavlje 12,18) govori: "Otac i Sin željeli su da mi uđemo u međusobno zajedništvo te da uđemo u zajedništvo s njima po onomu što im je zajedničko, i da se povežemo u jedno po Daru kojega zajedno posjeduju, tj. po Duhu Svetomu, Bogu i daru Božjemu". Liturgijska je zajednica *locus* na kojemu modalitete koji ju tvore takvom i stvarnosti koje izviru iz zajednice treba uzeti k srcu. Bez produžavanja rasprave o svim elementima koji izviru i tvore zajednicu, ovdje se pozornost usmjeruje na pjevanje i na sviranje. Iz onoga što je izloženo djelatni su tonaliteti tako povezani sa sviranjem i pjevanjem da onaj tko ne uvidi njihovu vezu, gotovo na intuitivnoj razini, ne bi bio uvjeren niti enciklopedijskim prilogom.

U svakom se slučaju u obzir uzimaju slijedeće tvrdnje:

- Razlikovati sviranje i pjevanje (kada su namijenjeni za slavlje) od liturgijskoga konteksta znači krivotvoriti njihovo tumačenje i njihovo korištenje. Iz toga proizlazi dokidanje ravnovesja između sredstva i cilja, na način da se sredstvom zamjenjuje cilj.
- Poremetiti odnos između teksta pjesme i sviranja, između liturgijskoga čina i vokalno-glazbenoga izričaja, znači krivo shvatiti pastoral pjevačko-sviračkoga izričaja.
- Iz činjenice da je svaki zvuk najmanje dvojak, bivalentan (ako ne i polivalentan) dolazi se u opasnost da iz zvukovnog izričaja proizađu nesuglasice i nesporazumi (usp. ono što slijedi).
- Zaključak: ako je istina da se svaki puta kada se slavi ostvaruje djelo Otkupljenja u svojoj objektivnosti, svirano-pjevana formula treba tekst oteti tumačećoj prosudbi pojedinca. Pjevanje i sviranje postaju sredstva za izvlačenje slavlja iz subjektivizma i za davanje tona objektivnosti. Istok, više negoli Zapad, svojim obiljem pjevanja u slavljinama kani naglasiti upravo taj vid objektivnosti. Primjerice, pjevanje kojim se naviješta Božja riječ urezuje joj takav pečat koji nadilazi bilo kakvo osobno tumačenje same Riječi. S druge strane, vrijedi aksiom kojega spominje *Katekizam katoličke crkve*: "Pjevanje i glazba imaju ulogu znaka to izraziti što su uže povezani s liturgijskim činima, prema trima glavnim kriterijima: izražajna ljepota molitve, jednodušno sudjelovanje zajednice u predviđenim trenutcima i svečanost samoga slavlja. Na taj način sudjeluju u svrsi liturgijskih riječi i čina: proslavi Boga i posvećenju vjernika" (*KKC* 1157). Načinima (modalitetima) i tonalitetima koje smo gore spomenuli, slavlje se u odnosu na pjevanje i na glazbu obogaćuje značenjem, baš kao što pjevanje i glazba poprimaju osobitost značenja. To se potvrđuje i stoga što se treba potencirati kontekst uz kojega su vezani glazbeni i pjevani izrazi.

1.3. Od dijaloga ljubavi za slavu k slavljeno- znakovnom dijalogu: koji kontekst?

Budući da je slavlje zapravo produženje događaja spasenja koji je *par excellence* imao početak u Utjelov-

ljenju Riječi, više je nego očito da unutar slavljeno-
zajednice Bog odjekuje svojom Riječju po 'liturgiji Riječi' nakon koje slijedi liturgija sakramenta.

Postoji dakle međusobno prožimanje Božje Riječi i ljudske riječi vjernikâ. Oni su slavljem otajstava vjere otvoreni životu božanske ljubavi. To se događa *u. s. po* znakovima vjere, a to su obredi koji se slave.

Tako se skup znakova kojima se vrši slavlje treba ispreplitati s ciljevima liturgije na takav način da ono što ona ostvaruje na misterijski (otajstveni) način može biti mistično ovjekovječeno izričajima pjevanja i glazbe. Misterijsko i mistično se etimološki preklapaju, ali tako da je heretički misliti da znače nešto 'nestvarno, ne uistinu'. Riječ je o osiromašivanju koje 'stvarno' dovodi k značenju 'ne misterijski - ne otajstveno' ili 'ne mistično'.

No, valja primjetiti da su znakovi – kakvi su i pjevano-glazbeni znakovi – nadiđeni slaviteljskim interpretacijskim ključem vjere. Uglavljene u ključ vjere glazba i pjevanje zhačeni su s četiri važne težišnice, u vidu njihovoga teološko-liturgijskoga utemeljenja.

Uostalom, riječ je o shvaćanju da se glazba i pjevanje u slavlju nalaze u odnosu na vjeru, ispovijedenu baš u liturgijskom činu i posvjedočenu u životu vjernika, te da poprimaju posebna obilježja za postizanje posebnih ciljeva na koje ovdje upućujemo na shematski način.

1.3.1. Četiri značajke

Tek ih kratko spominjemo.

– *Glazba i pjevanje načini su razotkrivanja i skrivanja*. Niti se jedan glazbeni ili pjevani oblik neće inkulturirati u potpunosti: nikada! Razlog tomu treba tražiti u činjenici što vjera sprečava zadržati se predugo na znaku. Ona uvijek nosi u prostor *iza* i niče negdje drugdje. Znak je nadiđen transignifikacijom koja je povezana s vjerom.

– *Glazba i pjevanje jedan su od načina izazova i zahvaćanja* sudionikâ u slavlju u čitavom njihovom postojanju kao osobâ. Onako kao što to Božja riječ zahtijeva odgovor od strane vjernika – oni taj odgovor početno formuliraju za vrijeme slavlja i progresivno ga iznose u životu, tako da ga slavlje eklezijalno potvrđuje – tako glazba i pjevanje očituju odgovor kojega vjernici već 'pjevaju' svojim životom i ostvaruju u slavlju. Stoga se razumije da glazba i pjevanje tvore jedan *unicum* sa samim slavljem te poprimaju sve 'virtualnosti' koje su vlastite slavlju. Ovdje treba spomenuti kako je vrijednost slavlja uvijek sveopća i onda kada je utjelovljena unutar tipičnih kulturalnih koordinata. Pjevanje i glazba opisuju slavlje u ljudsko(-božanskom) ozračju, ali se samo slavlje uzdiže u božansko(-ljudsko) ozračje. Zapravo, liturgijska općenitost (= njezin katolicitet i metapovijesnost) pojedinim pjevano-glazbenim izrazima (= posebnost i povijesnost) ucijepljuje takvu trajnost da umjetnički izričaj dosiže općenitost (= katolicitet, univerzalnost u prostoru), nadilazeći dimenziju vremena,

kako bi se dosegla jedinstvenost (= vječnost u vremenu) koja je vlastita Kristovom svećeničkom djelu s Božjim narodom, svećeničkim narodom, a to je Crkva.

– *Glazba i pjevanje jedan su od načina pripovijedanja 'mirabilia Dei' s izražajnošću koja je rječitija i izrazitija od jednostavnoga 'reći-govoriti'. Drugim riječima, glazba i pjevanje se u slavlju ispunjavaju vrijednošću spomenčina psalamskoga pjevanja, pobjedničkim pjesmama, tužaljicama, radosnim klicanjima, kozmičkim uzdasima boli i trpljenja, uzvicima, hvalospjevom Gospodnje večere, eshatološkom pjesmom itd. Ovdje bi se trebalo ići stopama povijesti spasenja koja je opisana u Starom i Novom Zavjetu, kako bi se očitivalo kojim su anamnetičkim (spomeničkim) nabojem nabijeni pjevanje i glazba u slavlju. Ovaj vid nalaže i zahtijeva od sudionika osobno iskustvo evocirajućega djelatnoga bogatstva. Za sve su to potrebni odgojeni, potpomognuti i poučeni vjernici pojedinci.*

– *Glazba i pjevanje govore o jednom načinu međuodnosa. Glazba treba riječ i riječ glazbu. Uistinu, između Riječi koja je postala tijelom i 'glazbe-pjevanja' postoji paralelizam suodnosa. Potrebno je pripomenuti i to da pjesma glazbi (sviranju) daje 'tjelesnost'. Sviranje treba provreti pjesmom, a pjevanje se uzvisuje (sublimira) u sviranju.*

Konačne i prave razloge koji podržavaju paralelizam suodnosa, treba tražiti u činjenici da sviranje i pjevanje uvijek naviještaju nešto što je već ostvareno i nešto što treba još više ostvariti. Sviranje i pjevanje su u službi slave koja je u trajnom nastanku (*in fieri*). Svećenički puk životom izriče vlastito svećeništvo i putem izraza pjevanja i sviranja.

1.3.2. Četiri cilja

Po sebi, kada bi se ne samo imalo u vidu nego i očitivalo na prikladan način jedinstvo, organičnost i nedjeljivost liturgijske stvarnosti u kojoj je slavlje uključeno kao *locus*, gdje se otajstvo i život vjernika proširuju u čudesno spasenjsko jedinstvo, tada bi vrijednost pjevanja i sviranja, koju se ovdje želi naznačiti, bila shvaćena u svojem pravom i nutarnjem tonalitetu (odrednici). Tu vrijednost treba tražiti u koristi, u potrebi, u raznolikosti očitovanja samoga pjevanja i sviranja, ukoliko se kontekst simbola kojega oni pokreću i ostvaruju pokreće i ostvaruje uvijek za nešto drugo što nadilazi sam simbol. Za sada spominjem samo četiri cilja u koja se simbol grana.

– *Sudjelovanje u slavlju.* Sviranje i pjevanje nisu ciljevi samima sebi. Ukoliko su tvorni i nezamjenjivi dijelovi liturgijskoga čina, moraju biti usmjereni na najveće moguće sudjelovanje vjernika u slavlju. Svojom komunikacijskom odrednicom vode na samo korijenje slavlja, kojemu su kao drvo spasenja. Slikom koja već tridesetak godina kruži revijama liturgijskoga pastorala, može se ustvrditi da je sudjelovanje u slavlju pjevanjem i sviranjem, sudjelovanje koje kao strijela prodire u otajstvo,

ali ne sama, već zajedno s lukom i strijelcem koji ju je ispustio iz luka.

– *Sviranje i pjevanje prikladni za slavlje.* Ne može se na apsolutni način govoriti o liturgijskom pjevanju i sviranju. Ipak, dozvoljeno je i ispravno procijeniti svaku vrstu sviranja i pjevanja, kako bi se vidjelo jesu li oni prikladni za slavlje, odnosno jesu li na onoj razini ciljeva koji se trebaju polučiti i ukorijenjuju li se u ljudsko-božanski čin-događaj (a to je slavlje) i izrastaju li u slavljeno otajstvo. Pjevanje i sviranje uistinu su liturgijski u onoj mjeri u kojoj su u skladu s liturgijskim činom. Stoga vrijedi zlatno načelo da se sviranje i pjevanje šire u slavlju onoliko koliko liturgijsko slavlje već to u sebi 'posjeduje'.

– *Jačanje vjere, nade i ljubavi.* Budući da se u svakom slavlju u sudionike ulijevaju – na različitim razinama – teološke kreposti vjere, nade i ljubavi, te budući da svako slavlje zahtijeva te iste kreposti, razumljivo je da se pjevanje i sviranje uključuju u slavlje, kako bi pojačali dvostruko gibanje koje se uspostavlja između Božanskih osoba i vjernika te vjernika bilo s Božanskim Osobama bilo s ostalom braćom i sestrama u vjeri, nadi i ljubavi. Zapravo su pjevanje i sviranje u slavlju kanalizirani tako da pojačavaju te kreposti, jer se uvijek slave događaji vjere, nade i ljubavi. Stoga je potrebno spomenuti da teološko-liturgijsko utemeljenje pjevanja i sviranja ima svoju uporišnu točku u normativnoj vrijednosti stvarnih posljedica koje su prisutne u slavlju.

– *Vlastiti ciljevi slavlja.* Najdublja značenja sviranja i pjevanja u slavlju proizlaze iz činjenice da su oni po svojoj naravi umjetnost, jer su očitovanje i konkretizacija sinergije Duha Svetoga s duhom vjernika i jer su upisani u jedan teantropijski (božansko-ljudski) događaj. Ovo sa sobom povlači druge ciljeve: posvećenje, zauzetost, hvalu, bogoštovlje, molbu, popravljavanje... nikada ne odvojene od cilja poučavanja koji odgovara didaktičkoj dimenziji koja je vlastita slavlju. Iz te se cjeline razumije da kontekst simbola *ostvarenoga za...* pjevanje i sviranje unosi u dinamizam lijepoga, istinitoga, umjetničkoga. I pjevanje i sviranje trebaju biti umjetničko djelo (premda nije svako umjetničko djelo izravno liturgijsko). S druge strane, simbol *ostvaren za...* služi za shvaćanje da je u sadašnjosti liturgijskoga čina ono što u konačnici vrijedi, aktualizirajuća otajstvena stvarnost. U središtu, dakle, ne trebaju biti nepostojani i prolazni znakovi, sa svojim simboličkim nabojem, već stvarnost koju oni pokreću. Usudio bih se reći da nije poljubac taj koji je važan, već ono što poljubac sa sobom prenosi. Svakako da poljubac treba biti unutar umjetničkih normi. Zapravo, budući da liturgijski čin zahtijeva po svojoj naravi umjetnost i budući da se izražava gestualnim, verbalnim, pjevačkim znakovima, oni uvlače raznoliki spektar umjetničkih izričaja. Više od svake druge stvarnosti koja je ovdje posrijedi, da bi se razumijelo teološko-liturgijsko utemeljenje pjevanja i sviranja svakako je stvarnost kristosredišnjosti.

(*Nastavlja se*)